

Summary

Mishyna N. V. Statistical methods in constitutional law and constitutional legal statistics. — Article.

The article reviews the most popular Ukrainian textbooks on constitutional law and legal statistics to investigate what information do students and researchers receive about the statistical methods in constitutional law. Author offers to pay more attention to this method with great potential and to broaden the subject area — to introduce the ‘constitutional legal statistics’ instead of the ‘statistics of the constitutional justice’.

Keywords: constitutional law, statistical method, legal statistics, constitutional and legal statistics.

УДК 343.211.3:343.123.1

В. О. Глушков, О. А. Білічак

ГАРАНТІЇ ДОТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ОСОБИ У ПРОВАДЖЕННІ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Застосування правоохоронними органами форм та методів роботи, пов’язаних із обмеженням гарантованих Конституцією та міжнародними нормативними актами прав людини, завжди виступало предметом гострих наукових дискусій щодо підстав та порядку такого втручання та визначення меж його допустимості. Поряд з тим, прослідковуючи ґенезу законодавства, що регламентує порядок провадження оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування кримінальних правопорушень як на Україні, так і за кордоном, слід дійти висновку, що загальна кількість оперативно-розшукових заходів та слідчих дій, в ході яких правоохоронними органами можуть обмежуватись права людини, невпинно зростає. З об’єктивної точки зору, ці явища беруть витоки у науково-технічному прогресі суспільства, здобутками якого користується злочинність. Захищаючи інтереси суспільства й окремих осіб, держава, в особі своїх правоохоронних органів, змушена протиставляти прогресуючій злочинності такі засоби протидії, що забезпечують максимальну ефективність виявлення і розкриття протиправних діянь на самих ранніх етапах їх підготовки та вчинення. В переважній більшості це інтрузивні оперативно-розшукові заходи та слідчі дії, що переважно проводяться із використанням сучасних технологій у сфері інформатизації та зв’язку. Водночас протягом декількох останніх десятиків років у кримінально-процесуальному законодавстві країн Європи та СНД відстежуються стійкі тенденції асиміляції норм розшукового права у класичні процесуальні інститути, що встановлюють процедуру пізнання та документування слідів протиправних діянь на стадії досудового розслідування кримінальних правопорушень. Не оминули ці процеси й Україну, та нещодавно знайшли своє матеріальне втілення у нормах нового Кримінального процесуального кодексу України, який процесуалізував значну частину оперативно-розшукових заходів, надавши їм статусу негласних слідчих (розшукових) дій. Незважаючи на те, що у науковому світі не спостерігається

одностайності поглядів на проблему законодавчого врегулювання використання у офіційному розслідуванні злочинів відомостей, отриманих за результатами негласних оперативних дій, актуальні потреби забезпечення протидії злочинності змушують законодавчі органи окремих держав процесуалізувати ті чи інші оперативно-розшукові заходи, розширюючи таким чином спектр джерел інформації, що може використовуватись органами досудового слідства у розкритті та розслідуванні злочинів. Проте визначальною передумовою розширення переліку джерел надходження інформації, що офіційно може використовуватись у розслідуванні злочинів та у доказуванні під час судового розгляду матеріалів кримінального провадження, відповідно вимог міжнародних нормативних актів з прав людини та практики Європейського суду, завжди була наявність високих законодавчих гарантій забезпечення прав особи від незаконного втручання у сферу приватного життя.

Науковим дослідженням проблем дотримання прав людини у веденні уповноваженими суб'єктами оперативно-розшукової діяльності, на досудовому розслідуванні кримінальних справ присвячені роботи низки вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких Б. І. Бараненко, Б. Т. Безлепкін, А. В. Белоусов, В. В. Гевко, В. А. Глазков, В. А. Дашко, Є. О. Дідоренко, Є. А. Доля, І. М. Доронін, В. І. Зажицький, А. М. Єфремов, С. Ю. Ільченко, Ю. П. Кобець, Є. Г. Коваленко, О. Г. Ковальов, І. П. Козьяков, В. А. Колеснік, С. А. Кириченко, В. І. Лазарева, А. О. Ляш, В. Т. Маляренко, М. А. Погорецький, П. М. Поляков, Б. Г. Розовський, В. Б. Рушайло, В. А. Селюков, І. В. Сервецький, В. М. Тертишник, А. Г. Цветков, М. Є. Шумило та інші. Проте у зв'язку із прийняттям в Україні нового Кримінального процесуального закону, що регламентує порядок провадження досудового розслідування кримінальних правопорушень із використанням системи гласних і негласних слідчих (розшукових) дій, проблеми забезпечення прав людини у діяльності вітчизняних органів кримінального переслідування потребують поглибленого наукового аналізу, що обумовлює *актуальність* дослідження. На особливу увагу заслуговують нормативно-правові гарантії законності провадження негласних слідчих (розшукових) дій, оскільки, слід підкреслити, що на сьогодні порівняно із законодавством інших країн новий український Кримінальний процесуальний закон пропонує максимально широкий перелік оперативно-слідчих дій із негласного здобуття інформації, що може використовуватись у розслідуванні та розкритті злочинів. Відповідно, *метою статті* є аналіз положень Кримінального процесуального кодексу України, які встановлюють гарантії дотримання конституційних прав людини у ході провадження негласних слідчих (розшукових) дій.

Конституція України гарантує права та свободи особи, які ніким не можуть бути порушені. Зокрема, в розділі першому ст. 3 Конституції передбачено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Обмеження конституційних прав та свобод громадян повинні нести мінімальний характер, відповідати принципам демократичної держави і можуть застосовуватись лише в інтересах захисту людини, її здоров'я та моралі, збереження загального добробуту, охоро-

ни державної та громадської безпеки. Відповідно до ст. 64 Основного Закону, права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. Обмеження прав і свобод окремих осіб здійснюється у випадках, передбачених законом, і можуть носити тимчасовий, винятковий характер, коли в інший спосіб не можуть бути захищені права і свободи інших людей, законні інтереси суспільства і держави [1, ст. 141].

Враховуючи вимоги Конституції та міжнародних нормативних актів у сфері прав людини, новий Кримінальний процесуальний закон України у ст. 2 одними із першорядних завдань кримінального провадження визначає захист особи, суспільства, держави від кримінальних правопорушень та охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. З аналізу наведеної норми кримінального процесуального закону випливає, що проведення будь-яких дій, направлених на розкриття та розслідування злочинів, повинно здійснюватися у чіткій відповідності до закону, що забезпечує права всіх без винятку суб'єктів кримінального провадження [2, 3].

Провідними засадами кримінального провадження в Україні, відповідно до нового кримінального процесуального закону, визнаються верховенство права, законність, рівність перед законом і судом, повага до людської гідності, забезпечення права на свободу і особисту недоторканність, таємниця спілкування, недоторканність житла та іншого володіння особи, невтручання у приватне життя, недоторканність права власності тощо. Особливого значення набуває реалізація викладених принципів у правовій регламентації негласних слідчих (розшукових) дій, проведення переважної більшості яких тісно пов'язане з обмеженням конституційних прав особи. З метою недопущення безпідставного втручання у сферу особистого життя людини, обмеження інших визначених Конституцією України та міжнародними нормативними актами прав людини, у Кримінальному процесуальному кодексі України передбачено досконалий механізм, що забезпечує дотримання законності провадження негласних слідчих (розшукових) дій. Частиною такого механізму, на наш погляд, є визначені Кримінальним процесуальним законом підстави здійснення негласних слідчих (розшукових) дій. Зокрема, глава 21 КПК України, що встановлює засади проведення негласних слідчих (розшукових) дій, гарантує право особи на невтручання в приватне спілкування, обмеження якого може здійснюватися за рішенням слідчого судді по кримінальному провадженні щодо тяжких та особливо тяжких злочинів (ст. 258 КПК України). За змістом чинного кримінального процесуального законодавства, що тлумачиться постановою Пленуму Верховного Суду України № 2 «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження конституційних прав людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства» від 28 березня 2008 р., проведення оперативно-розшукових заходів зі зняття інформації з каналів зв'язку, контролю за листуванням, телеграфною та іншою кореспонденцією, негласного проникнення до житла чи іншого володіння особи, застосування інших технічних засобів

після порушення кримінальної справи не залежить від тяжкості вчиненого злочину [3, 4]. Відповідно до положень ч. 2 ст. 246 КПК України, обстеження публічно недоступних місць, житла, іншого володіння особи, у тому числі з використанням технічних засобів, спостереження за особою, річчю, місцем, контроль за вчиненням злочину, виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, негласне отримання зразків для порівняльного дослідження, проведення інших негласних слідчих (розшукових) дій, за винятком встановлення місцезнаходження радіоелектронного пристрою (ст. 268 КПК України), проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів. Аналізуючи викладене, слід дійти висновку, що встановлений новим КПК України порядок здійснення негласних слідчих (розшукових) дій встановлює більш високий рівень гарантій забезпечення прав людини, оскільки зважає коло підстав їх проведення. Також на противагу попереднім законам, що регламентували порядок здійснення аналогічних дій в ході оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування кримінальних справ, слід відзначити, що в новому КПК України визначені строки проведення негласних слідчих (розшукових) дій, підстави та порядок їх продовження, що приводить національне законодавство у сфері правового регулювання правообмежувальних дій правоохоронних органів у відповідність до вимог міжнародного законодавства з прав людини та практики Європейського суду [4, ст. 260].

Стаття 267 КПК України регламентує порядок обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, проникнення в які з метою розслідування злочину також здійснюються за рішенням слідчого судді у порядку, встановленому ст. ст. 246, 248, 249 КПК України [2, 103–105]. Аналіз викладених норм переконливо доводить, що, надавши широких повноважень органам досудового розслідування щодо його ведення гласними і негласними засобами, законодавець водночас обмежує можливості їх застосування, розширивши права осіб, щодо яких проводитимуться негласні слідчі (розшукові) дії. Зокрема, на наш погляд, право особи на приватність спілкування за обсягом значно ширше задекларованих іншими законодавчими актами України прав на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, недоторканність особистого та сімейного життя тощо, оскільки виключає можливість втручання в особистісно-інтимну сферу життя індивіда без наявності достатніх підстав та дотримання визначеного законом порядку. Також слід підкреслити, що норми кримінального процесуального закону, які регламентують наведені дії суб'єктів досудового розслідування, побудовані на високих морально-етичних принципах, оскільки містять заборону на втручання у приватне спілкування захисника, священнослужителя з підозрюваним, обвинуваченим, засудженим, виправданим.

Обмеження у ході провадження негласних слідчих (розшукових) дій доступу до публічно недоступних місць органам досудового розслідування забезпечує не лише реалізацію права особи на недоторканність житла та іншого володіння, але й можливість її самостійно визначати територію, порушення меж

якої є порушенням її права на усамітнення або конфіденційність спілкування (ст. 267 КПК України) [2, 111].

Вагомою гарантією законності організації та проведення негласних слідчих (розшукових) дій, з нашої точки зору, виступає також встановлений процесуальним законом порядок їх проведення. КПК України, розвиваючи конституційні положення, вказує, що ніхто не може зазнавати втручання у приватне спілкування без ухвали слідчого судді. Прокурор, слідчий за погодженням з прокурором зобов'язаний звернутися до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на втручання у приватне спілкування у встановленому Кримінальним процесуальним законом порядку, якщо будь-яка слідча (розшукова) дія включатиме таке втручання. У разі постановлення слідчим суддею ухвали про відмову у втручання у приватне спілкування нове клопотання може бути подане прокурором, слідчим лише з новими відомостями.

Окремими гарантіями, що забезпечують законність провадження негласних слідчих (розшукових) дій є те, що кримінальним процесуальним законом України визначено коло суб'єктів уповноважених державних органів, що мають право їх проводити, закріплена процедура судового розгляду відповідних клопотань та детально врегламентовані усі дії, пов'язані як з проведенням негласних слідчих (розшукових) дій, так і з використанням отриманих результатів. Так, згідно з положеннями КПК України слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних негласних слідчих (розшукових) дій та отримані результати. У випадку виявлення порушень законності при їх організації і проведенні, прокурор уповноважений заборонити або припинити подальше проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Рішення щодо припинення негласних слідчих (розшукових) дій, якщо відпала необхідність їх проведення, за КПК України, приймається прокурором. До виняткових повноважень прокурора за КПК України належить прийняття рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину. Розширення повноважень прокуратури на досудовому розслідуванні злочинів є однією із найбільш вагомих гарантій законності негласних слідчих (розшукових) дій, оскільки у прокуратури з'являється реальна можливість перевірки правомірності дій уповноважених суб'єктів досудового розслідування на всіх етапах: організації, виконання негласних слідчих (розшукових) дій та використання отриманих результатів.

Однією із гарантій законності провадження негласних слідчих (розшукових) дій виступатиме також дотримання вимог до їх документального забезпечення. Тому ст. 251 КПК України закріплює вимоги до постанови слідчого, прокурора про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які повинні містити всі передбачені нею відомості та реквізити.

Стаття 32 Конституції України декларує, що не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Кожний громадянин має право знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самовряду-

вання, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею. Кожному гарантується судовий захист, право спростувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та право вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації [1, ст. 141].

Закон України «Про інформацію» містить положення, що встановлюють порядок доступу громадян і організацій до інформації та права на її отримання. Згідно з цим Законом, зберігання інформації про громадян не повинно тривати довше, ніж це необхідно для встановлення істини, досягнення законної мети. Забороняється доступ сторонніх осіб до відомостей про іншу особу. Інформація про громадян, їх персональні дані належать до конфіденційної інформації, яка не підлягає розголошенню [5, ст. 650].

Реалізація викладених норм законодавства України на нерозповсюдження інформації, отриманої за результатами проведення негласних слідчих (розшукових) дій, забезпечується встановленим порядком їх організації, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 246 КПК України відомості про факт та методи їх проведення не підлягають розголошенню. Закріплення процесуальних функцій прокурора у провадженні негласних слідчих (розшукових) дій також є гарантією нерозголошення відомостей, отриманих за результатами їх проведення. Зокрема, відповідно до ч. 4 ст. 252 КПК України, прокурор зобов'язаний вжити заходів щодо збереження речей і документів, які планується використовувати у кримінальному провадженні, також згідно з положеннями ст. 255 цього ж закону відомості, речі та документи, отримані за результатами проведення негласних слідчих (розшукових) дій, знищуються під контролем прокурора за умови, якщо вони не використовуватимуться у кримінальній справі. Учасники кримінального судочинства, що за законом мають право ознайомлення із матеріалами негласних слідчих (розшукових) дій, попереджаються про кримінальну відповідальність за розголошення відомостей про факт та методи їх проведення, осіб, що їх проводять, та отриману за ними інформацію (ст. 254 КПК України) [2, 106–107]. Проте понад усі встановлені законом норми найбільш вагомою гарантією законності проведення негласних слідчих (розшукових) дій забезпечує обов'язок прокурора у встановлені законом строки повідомити підозрюваного та його захисника про факт та результати їх проведення (ст. 253 КПК України). З метою забезпечення права особи на оскарження неправомірних дій правоохоронних органів у частині провадження негласних слідчих (розшукових) дій ст. 253 КПК України встановлює порядок повідомлення осіб, щодо яких проводилися негласні слідчі (розшукові) дії. Згідно зі змістом статті, особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрюваний, його захисник мають бути письмово повідомлені прокурором або за його дорученням слідчим про їх провадження. Конкретний час повідомлення визначається із урахуванням наявності чи відсутності загроз для досягнення мети досудового розслідування, суспільної безпеки, життя або здоров'я осіб, які причетні до проведен-

ня негласних слідчих (розшукових) дій. Відповідне повідомлення про факт і результати негласної слідчої (розшукової) дії повинні бути здійснені протягом дванадцяти місяців з дня її припинення, але не пізніше звернення до суду з обвинувальним актом. Закріплена процесуальним законом норма забезпечує уведення найбільш ефективного контролю за законністю негласних слідчих (розшукових) дій, адже він здійснюватиметься зацікавленими особами, щодо яких ці дії проводились. Також вказана норма забезпечує реалізацію права особи на використання засобів національного захисту конституційних прав та реалізацію закріпленого у ст. 13 Європейської конвенції про захист прав та основних свобод права на звернення до Європейського суду з прав людини з метою оскарження незаконних дій державних органів у зв'язку з вичерпанням засобів національного захисту [4, ст. 260; 6, 6–8].

Додатковими гарантіями законності провадження негласних слідчих (розшукових) дій слід розглядати те, що за їх організацією та проведенням встановлюється відомчий, судовий контроль та прокурорський нагляд. Деякий виняток складає нормативно-правова регламентація негласних слідчих (розшукових) дій щодо виконання спеціального завдання із розкриття злочинної діяльності організованої злочинної групи чи злочинної організації та контролю за вчиненням злочину (ст. 272 КПК України), перевірка законності здійснення яких забезпечується засобами відомчого контролю та прокурорського нагляду. Проте контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України) може відбуватися без рішення слідчого судді, лише за умови, що в ході його провадження не відбувається обмеження конституційних прав особи [2, 112–113].

Однією із невід'ємних гарантій законності провадження негласних слідчих (розшукових) дій виступає правова норма ст. 252 КПК України, яка закріплює, що їх проведення може фіксуватися за допомогою технічних та інших засобів, що може забезпечити як здійснення контролю за їх провадженням з боку уповноважених суб'єктів, так і можливість використання отриманих результатів у доказуванні на стадії судового розгляду матеріалів кримінального провадження.

Негласні слідчі (розшукові) дії переважним чином пов'язані із втручанням у сферу приватного життя особи. Тому в ході їх організації та проведення може отримуватись інформація щодо приватного життя окремих осіб. З метою забезпечення дотримання прав людини у досудовому провадженні кримінальних справ та нерозповсюдження відомостей щодо приватного життя окремих осіб кримінальним процесуальним законом України також встановлено певні гарантії. Зокрема, це гарантії нерозповсюдження інформації приватного характеру, що була отримана за результатами проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Змістом таких гарантій є обов'язок нерозголошення особами, що мали доступ до матеріалів кримінального провадження, відомостей, отриманих за їх результатами. Матеріали негласних слідчих (розшукових) дій можуть фіксувати інформацію, яка стосується не лише особи, стосовно якої проводилась слідча дія, але й відомості щодо приватного життя інших осіб. Якщо такі відомості не містять інформації про вчинення заборонених законом

дій, вони підлягають знищенню. Проте, якщо фіксація відомостей про приватне життя окремих осіб пов'язана із документуванням протиправної діяльності підозрюваного або обвинуваченого, захисник, інші особи, що мають право ознайомлення з протоколами негласних слідчих дій, попереджаються про кримінальну відповідальність за розголошення інформації про приватне (особисте чи сімейне) життя інших осіб.

Не менш важливою гарантією нерозповсюдження відомостей, отриманих внаслідок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, є визначений законом обов'язок прокурора забезпечувати збереження інформації, що буде використуватись у доказуванні вини особи на стадії судового розгляду кримінальної справи, а також покладена на нього функція контролю за знищенням інформації про особисте та сімейне життя окремих осіб, що не підлягає використанню у доказуванні. Згідно зі ст. 259 КПК України, якщо прокурор має намір використати під час судового розгляду як доказ інформацію, отриману внаслідок втручання у приватне спілкування, або певний її фрагмент, він зобов'язаний забезпечити збереження всієї інформації або доручити слідчому забезпечити збереження. Технічні засоби, що застосовувалися під час проведення вказаних негласних слідчих (розшукових) дій, а також первинні носії отриманої інформації повинні зберігатися до закінчення строку касаційного оскарження судових рішень, оскільки вони можуть стати предметом дослідження відповідних спеціалістів або експертів у порядку, передбаченому законодавством.

З метою нерозповсюдження інформації про проведення негласних слідчих (розшукових) дій та їх результати, кримінальний процесуальний закон вказує, що виготовлення копій протоколів про проведення негласних слідчих (розшукових) дій та додатків до них не допускається. Також законом забороняється використання матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій для цілей, не пов'язаних з кримінальним провадженням, або ознайомлення з ними учасників кримінального провадження чи будь-яких інших осіб.

У ході провадження негласних слідчих дій у розпорядженні прокурора можуть опинитися речі та документи, що є власністю третіх осіб. Зокрема, відповідні речі та документи можуть потрапити до прокурора під час провадження контролю над вчиненням злочину (оперативна та контрольна закупка, контрольоване постачання тощо). За законом, у разі, якщо власник речей або документів, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зацікавлений у їх поверненні, прокурор зобов'язаний повідомити його про наявність таких речей або документів у своєму розпорядженні та з'ясувати, чи бажає власник їх повернути. Допустимість таких дій та час їх вчинення визначаються прокурором з урахуванням необхідності забезпечення прав та законних інтересів осіб, а також запобігання завданню шкоди для кримінального провадження.

Володіючи широкими повноваженнями щодо провадження негласних слідчих (розшукових) дій, прокурор передусім повинен перейматися інтересами досудового розслідування, а також, реалізуючи основну функцію прокуратури по нагляду за дотриманням законності досудового провадження, забезпечувати

дотримання прав і свобод окремих осіб, що потрапили в його орбіту. У випадку використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні на стадії судового розгляду матеріалів кримінального провадження можуть бути допитані особи, з приводу дій або контактів яких проводилися такі дії. Такі особи повідомляються про проведення негласних слідчих (розшукових) дій тільки щодо них у строки, передбачені кримінально-процесуальним законом, і в тому обсязі, який зачіпає їх права, свободи чи інтереси. Відповідно до ст. 257 КПК України, якщо в результаті проведення негласної слідчої (розшукової) дії виявлено ознаки кримінального правопорушення, яке не розслідується у даному кримінальному провадженні, то отримана інформація може бути використана в іншому кримінальному провадженні тільки на підставі ухвали слідчого судді, яка виноситься за клопотанням прокурора. Таким чином, законодавством встановлюється ще одна гарантія правомірності використання інформації, здобутої внаслідок провадження негласних слідчих дій. Слідчий суддя розглядає клопотання згідно з вимогами кримінально-процесуального кодексу і відмовляє у його задоволенні, якщо прокурор, крім іншого, не доведе законність отримання інформації та наявність достатніх підстав вважати, що вона свідчить про виявлення ознак кримінального правопорушення.

Окремими статтями глави 21 КПК України визначається законність підстав використання засобів, необхідних для проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій. Відповідно до ст. 273 КПК України, за рішенням керівника органу досудового розслідування, прокурора під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть бути використані заздалегідь ідентифіковані (помічені) або несправжні (імітаційні) засоби. З цією метою допускається виготовлення та використання спеціально виготовлених речей і документів, створення та використання спеціально утворених підприємств, установ, організацій. Виготовлення, утворення несправжніх (імітаційних) засобів для проведення конкретних негласних слідчих дій оформлюється відповідним протоколом. За законом, використання заздалегідь ідентифікованих або несправжніх (імітаційних) засобів без мети проведення негласних слідчих (розшукових) дій забороняється [2, 113]. Встановлений законом правовий режим виготовлення, зберігання та експлуатації несправжніх (імітаційних) засобів, що використовувались під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії, забезпечує можливість їх використання у процесі доказування у вигляді первинних засобів чи знарядь вчинення злочину.

Під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених законом. Правова регламентація відносин конфіденційного співробітництва у КПК України встановлюється ст. 275 КПК України [2, 114]. Надаючи право органам досудового розслідування використовувати відносини конфіденційного співробітництва, кримінальний процесуальний закон містить заборону залучення до конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих дій адвокатів, нотаріусів, ме-

дичних працівників, священнослужителів, журналістів, якщо таке співробітництво буде пов'язане з розкриттям конфіденційної інформації професійного характеру, що теж забезпечує право учасників кримінального провадження на нерозповсюдження інформації конфіденційного характеру.

Висновки. Глава 21 Кримінального процесуального кодексу України закріплює систему та визначає порядок провадження негласних слідчих (розшукових) дій. У ході переважної більшості закріплених главою 21 КПК України негласних слідчих (розшукових) дій може відбуватися обмеження визначених міжнародними нормативними актами та Конституцією України прав окремих осіб. З метою забезпечення законності провадження негласних слідчих (розшукових) дій кримінальним процесуальним законом закріплено систему гарантій, що забезпечують захист від безпідставних посягань з боку правоохоронних органів держави, винятковий порядок їх організації, використання отриманих за ними предметів та документів, інших носіїв інформації. Встановлені Кримінальним процесуальним законом принципи провадження негласних слідчих (розшукових) дій, норми, що встановлюють права окремих осіб на забезпечення приватності спілкування, положення, що встановлюють обмеження доступу суб'єктам досудового розслідування до публічно недоступних місць, а також відомчий, судовий контроль та прокурорський нагляд за законністю їх здійснення є додатковими гарантіями забезпечення прав людини від незаконного втручання у сферу приватного життя окремих осіб суб'єктами досудового розслідування. Закріплені законом підстави і порядок провадження негласних слідчих (розшукових) дій є гарантіями не лише забезпечення прав людини від незаконного втручання, але й забезпечують правомірність використання отриманих за ними матеріалів на стадії судового розгляду матеріалів кримінального провадження.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. — К.: Центр учб. л-ри, 2012. — 292 с.
3. Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на обмеження окремих конституційних прав громадян під час здійснення оперативно-розшукової діяльності на стадіях дізнання і досудового слідства: Постанова Пленуму ВСУ № 2 від 28.03.2008 р. // Вісник Верховного Суду України. — 2008. — № 4. — С. 4.
4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 30. — Ст. 260.
5. Про інформацію: Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 48. — Ст. 650.
6. Конвенція про захист прав людини та основних свобод» (Рим, 4.XI.1950) // Голос України. — 2001. — С. 6-8.

Анотація

Глушков В. О., Білічак О. А. Гарантії дотримання конституційних прав особи у провадженні негласних слідчих (розшукових) дій. — Стаття.

У статті проаналізовано норми Кримінального процесуального кодексу України, що встановлюють гарантії дотримання конституційних прав особи у провадженні негласних слідчих (розшукових) дій.

Ключові слова: досудове розслідування, негласні слідчі (розшукові) дії, гарантії прав людини.

Анотація

Глушков В. А., Білічак Е. А. Гарантии соблюдения конституционных прав граждан при производстве негласных следственных (розыскных) действий. — Статья.

В статье проанализированы нормы Уголовного процессуального кодекса Украины, гарантирующие обеспечение конституционных прав человека в ходе осуществления негласных следственных (розыскных) действий.

Ключевые слова: досудебное расследование, негласные следственные (розыскные) действия, гарантии прав человека.

Summary

Glushkov V. O., Bilichak O. A. Guarantees of the observance of constitutional rights of a person in the proceedings of undercover investigative (investigative) acts. — Article.

The article analyzes the provisions of the Criminal Procedure Code guaranteeing the provision of constitutional rights in the implementation of the covert investigation (investigative) actions.

Keywords: pretrial investigation, covert investigation (investigative) actions, guarantees of human rights.

УДК 342.723

І. І. Припхан

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ СУСПІЛЬНОЇ МОРАЛІ

Основне призначення правової держави полягає у надійному захисті прав, свобод та інтересів людини і громадянина. З цією метою необхідно сформувати відповідний механізм реалізації прав, свобод та інтересів людини і громадянина та засоби їх захисту. Конституційно-правовий механізм захисту суспільної моралі слід розглядати як систему правових засобів, за допомогою яких усуваються ті негативні умови, що можуть завдати шкоди суспільній моралі, відновлюється правове становище у випадку порушення законодавства про захист суспільної моралі. Потреба ж у самому захисті виникає в момент вчинення певного правопорушення чи злочину, оскільки право на захист — це матеріальне право правоохоронного характеру, що виникає в момент порушення права на стороні потерпілого.

Проблема правового захисту суспільної моралі й раніше привертала до себе увагу, але у сучасних умовах вона набуває ще більшої актуальності і вимагає цілеспрямованого концептуального вивчення. З прийняттям Закону України «Про захист суспільної моралі» потреба у дослідженні конституційно-правового механізму захисту суспільної моралі не тільки не зменшилася, а, навпаки, зросла. Комплексний аналіз конституційно-правового механізму захисту суспільної моралі дасть можливість усунути чимало суперечностей в правовому регулюванні, а відтак, і в правовому захисті моральних основ суспільства.

Спеціальні комплексні дослідження, присвячені конституційно-правовому механізму захисту суспільної моралі, відсутні, хоча існує значна кількість вітчиз-